

KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİ KONUSUNDAKİ FARKINDALIK VE GÖZLEMLERİN ÖĞRENCİLERDE ARAŞTIRILMASI

INVESTIGATION OF AWARENESS AND OBSERVATIONS REGARDING PERSONAL HEALTH DATA AMONG STUDENTS

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih Aydın¹

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
mfaydin@kmu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma sağlık bilimlerinde lisans ve önlisans düzeyinde öğrenim gören toplam 147 öğrencinin kişisel sağlık verileri ile ilgili farkındalık ve gözlemlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Katılımcılara konuyla ilgili 13 soru yöneltilmiş ve verdikleri cevaplar yüzde olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma ile sağlık ile ilgili lisans ve önlisans öğrencilerinin kişisel sağlık verileri konusuna bakışları ilk defa ortaya konmuştur. Bu nedenle çalışmanın konuyla ilgili ileriki çalışmalara öncü olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kişisel Sağlık Verileri, Öğrenci, Farkındalık, Gözlem

ABSTRACT

This study was carried out to determine the awareness and observations of 147 students attending undergraduate and associate degrees in health sciences related to personal health data. 13 questions were asked to participants about the topic and their answers were calculated as percentage. With this study, it was first revealed that the health students' views about personal health data. For this reason, it is considered that this work will be a pioneer for the future investigations on the subject.

Key Words: Personal health data, student, awareness, observation

GİRİŞ

Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi kişisel veri olarak tanımlanmaktadır (Tang ve ark., 2006). Kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması gerekliliği 6698 sayılı kişisel verilerin korunması kanununda ifade edilmektedir (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu).

Sağlık hizmetlerinde kalite çalışmaları sağlık ve tedavi verilerinin kayıt altına alınması gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Bu kayıtların bilgisayar ortamında yapılması bu verilere ulaşmanın kolay olmasını sağlamakta, bununla beraber bu verilerin amaç dışı kullanımı gibi bazı sorunları da karşımıza çıkarmaktadır (İzgi, 2014).

Hastaların sağlık kurumlarına müracaatlarında bildirim zorunlu hastalıklar dışında başvuran kişiyle ilgili olarak kimlik, adres, iletişim bilgileri, hamilelik testleri, sağlık geçmişi, özürlülük durumu, medeni hal, alkol-madde-sigara kullanımı, iş, meslek, öğrenim durumu, eğitim kurumuna devam etme durumu, gelir durumu, ailesinde intihar girişimi, doğum, düşük türü ve sayıları, kullanılan aile planlaması yöntemi, gebelik tespiti sonuçları, son adet tarihi ve daha pek çok bilgi kayıt altına alınmaktadır (Hekimler ve Hastalar İçin Kişisel Sağlık Verileri El Kitabı).

Sağlık çalışanlarının kişisel sağlık verilerinin korunması konusunda bilinçli ve duyarlı olmaları yukarıda sıralanan ve mahrem kalması gereken bazı bilgilerin amaç dışı kullanımın önüne geçebilmek için gerekli görülmektedir. Bilgilerimize göre sağlık çalışanlarında veya adaylarında kişisel sağlık verileri konusunda farkındalık ve gözlemlerinin değerlendirildiği bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışma Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesinde Hemşirelik bölümü ile diyaliz ve ilk ve acil yardım programlarında öğrenim gören öğrencilerin kişisel sağlık verileri konusundaki farkındalık ve gözlemlerinin tespiti amacıyla tanımlayıcı olarak yürütülmüştür.

MATERYAL VE METOT

Bu tanımlayıcı ve kesitsel araştırma için tarafımızca hazırlanan 13 soruluk bir anket formu (Tablo 1) hemşirelik bölümü 2, 3 ve 4. sınıftan 129 ve önlisans düzeyinde öğrenim gören 18 olmak üzere toplam 147 öğrenciye 2015 yılı Kasım ayında uygulanmıştır.

Ankete katılan hemşirelik bölümü öğrencilerinin Karaman Devlet Hastanesinde yarıyıl içi stajı ve eğitim araştırma veya tıp fakültelerinde ise yaz stajı yaptıkları ve yine ankete katılan önlisans öğrencilerinin ise Karaman Devlet Hastanesinde yarıyıl içi stajı yaptığı belirlenmiştir.

Ankete 110 erkek ve 37 bayan öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalamaları 20,8 olarak hesaplanmıştır. Anket sorularına verilen cevaplar yüzde şeklinde hesaplanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kişisel sağlık verileri hakkında hemşirelerin % 49 doktorların % 46,3 ve hastaların % 14,3 oranında farkındalığa sahip olduğu bildirilmiştir. Ankete katılan öğrencilerden % 56,5 'i hastanelerde sağlık verilerinin sadece yetkilendirilmiş çalışanlar tarafından girilmediğini söylemiştir. Çalışmamızla benzer olarak kişisel sağlık verilerinin korunması hakkında işyeri hekimlerinin ve iş güvenliği uzmanlarının yaklaşımlarının değerlendirildiği bir çalışmada (Aksoy, 2015) personele ait kişisel sağlık bilgilerinin mevzuata uygun olarak kilitli dolaplarda saklanma durumunun yalnızca % 36 olduğu görülmüştür. Çalışmamızda ise öğrenciler kişisel sağlık verileri konusunda yeterli farkındalığın doktorlarda %46,3 oranında olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bakımdan çalışmamızda elde edilen sonuçların diğer çalışma verileriyle uyumlu olduğu görülmektedir.

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden % 37,4'ü kişisel sağlık verilerinin hastane tarafından kişilerin rızasını gözetmeksizin başka kurum ve kuruluşlar ile bazı kişiler ile de paylaşıldığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç gerçekteki verilerle tam uyumlu olmayabilir fakat hastane yönetiminin kişisel sağlık verilerinin korunması noktasında gerek hastalara gerekse çalışanlarına yeterli güveni sunamadığı kanaatine yol açmaktadır.

Hastanelerde veri kaydı amacıyla kullanılan bilgisayarlara erişimin sadece yetkilendirilmiş kişiler tarafından yapılabilmesi kişisel sağlık verilerinin korunması için önemli bir tedbir olarak değerlendirilmektedir. Çalışmamızda öğrencilere bununla ilgili olarak “hasta kaydı yapılan bilgisayarların başka kimseler tarafından kullanılmasının engellenmesi için kullanıcı adı ve parola yönünden güvenli hale getirildiğini düşünüyor musunuz?” diye sorulmuş ve öğrencilerin % 34,7’si hayır olarak cevap vermiştir.

Ayrıca öğrencilerin % 77,6’sı kişisel sağlık verisi girişi yapılan bilgisayarlardaki internet erişiminin kişisel amaçlar için de kullanıldığını düşünmektedir. Bu sonuç bu bilgisayarlara sadece yetkilendirilmiş kişilerin sadece yetkilendirildikleri işle alakalı kullanımının sağlanması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Özkan ve ark. (2015) kamu hastanelerinde kişisel sağlık verilerinin deşifre olabileceğini ve buna neden olan faktörleri açıklamıştır. Yaptığımız bu çalışma ile de meslek hayatları boyunca sağlık kuruluşlarında çalışacak öğrencilerin kişisel sağlık verileri konusundaki farkındalıklarının ve gözlemlerinin değerlendirilmesinin önemi görülmektedir.

Öğrencilerin % 33,3’ü kişisel sağlık verilerinin korunması hakkında bir yasanın varlığını bildiğini ifade etmiştir. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu anket çalışmamızdan sonra kabul edildiği için bu oranın bugün için daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Gelişen bilgisayar sistemleri ile hasta takibine yönelik yeni programların ortaya çıkması sağlık alanındaki verilerin hızlı değerlendirmesine de olanak sağlamaktadır. Anket çalışmamıza katılan öğrencilerin %92,5’i de bu söylediğimizle uyumlu olarak kişisel sağlık verilerinin elektronik olarak kaydedilmesinin hastaların doktorlar tarafından kolay takip edilmesini sağlayacağını belirtmiştir.

Sağlık verilerinin kaydedilmesindeki sorumluluğun hemşirelerde olduğunu düşünen öğrencilerin oranı % 81 olarak tespit edilirken hemşirelerin bu verilerin korunmasından sorumlu olduğunu düşünenlerin oranı %76,2 olarak belirlenmiştir. Kişisel sağlık verilerinin online olarak kaydedildiği e-NABIZ ve sağlık-net 2 benzeri sistemler hakkında bilgisi olan öğrenci oranı ise %45,6 olarak ortaya konmuştur.

Anayasanın özel hayatın gizliği ve korunması ile ilgili hususları düzenleyen 20. maddesine 2010 yılında “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir” şeklinde bir ek fıkra eklenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası). Ve yine kişisel verilerin yetkisiz kullanımının önüne geçmek için Mart 2016’da “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” kabul edilerek kanunlaşmıştır.

Elde edilen bu sonuçların sağlık ile ilgili lisans ve önlisans öğrencilerinin kişisel sağlık verileri konusuna bakışlarını ortaya koyan ilk çalışma olması nedeniyle konuyla ilgili ileriki çalışmalara öncü olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, Ş., (2015). İşyeri Hekimliği Ve Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması. Kişisel Sağlık Verileri Ulusal Kongresi, 19-20 Aralık 2015, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Cemi Demiroğlu Oditoryumu, İstanbul. 211-213.

Kişisel Sağlık Verileri Konusundaki Farkındalık ve Gözlemlerin Öğrencilerde Araştırılması

Hekimler ve Hastalar İçin El Kitabı Kişisel Sağlık Verileri. Birinci Baskı, Haziran 2015, İstanbul Tabip Odası, İstanbul.

İzgi, M.C., Mahremiyet kavramı bağlamında kişisel sağlık verileri. Türkiye Biyoetik Dergisi, 2014, 1(1):25-37.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. Kanun Numarası: 6698, Kabul Tarihi: 24/3/2016, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 7/4/2016 Sayı: 29677, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 57.

Korkmaz, I., (2016). Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Hakkında Bir Değerlendirme. TBB Dergisi, 124: 81-152.

Özkan, F., Hızal, S.A., Ertan, M., Kılıççıoğlu, B., Kamu Hastanelerinde Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması. Kişisel Sağlık Verileri Ulusal Kongresi, 19-20 Aralık 2015, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Cemi Demiroğlu Oditoryumu, İstanbul. 200-209.

Tang, P.C., Ash, J.S., Bates, D.W., Overhage, J.M., Sands, D.Z., Personal health records: definitions, benefits and strategies for overcoming barriers to adoption. J Am Med Inform Assoc. 2006; 13(2): 121-6.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).

Kişisel Sağlık Verileri Konusundaki Farkındalık ve Gözlemlerin Öğrencilerde Araştırılması

Tablo 1. Öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların değerlendirilmesi

SORU	HEMŞİRELİK (n: 129)		DİYALİZ (n: 8)		İLK VE ACİL YARDIM (n: 10)		TOPLAM (n: 147)	
	Yaş Ortalaması: 21,0	Yaş Ortalaması: 19,1	Yaş Ortalaması: 19,1	Yaş Ortalaması: 20,8	Erkek sayısı: 36	Erkek sayısı: 0	Erkek sayısı: 1	Erkek sayısı: 37
	Kadın sayısı: 93	Kadın sayısı: 8	Kadın sayısı: 9	Kadın sayısı: 110	Evet (n, %)	Hayır (n, %)	Evet (n, %)	Hayır (n, %)
Hekimlerin kişisel sağlık verilerinin korunması konusunda yeterli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	59, % 45,7	70, % 54,3	4, % 50	4, % 50	5, % 50	5, % 50	68, % 46,3	79, % 53,7
Hemşirelerin kişisel sağlık verilerinin korunması konusunda yeterli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	63, % 48,8	66, % 51,2	3, % 37,5	5, % 62,5	6, % 60	4, % 40	72, % 49	75, % 51
Hastaların kişisel sağlık verilerinin korunması konusunda yeterli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	16, % 12,4	113, % 87,6	3, % 37,5	5, % 62,5	2, % 20	8, % 80	21, % 14,3	126, % 85,7
Hasta kayıtlarının sadece yetkili kişiler tarafından girildiğini düşünüyor musunuz?	55, % 42,6	74, % 57,4	4, % 50	4, % 50	5, % 50	5, % 50	64, % 43,5	83, % 56,5
Hastalara ait bilgi ve kayıtların, hastaların yazılı izni olmadan herhangi birisine veya kuruluşa verildiğini düşünüyor musunuz?	51, % 39,5	78, % 60,5	2, % 25	6, % 75	2, % 20	8, % 80	55, % 37,4	92, % 62,6
Hasta kaydı yapılan bilgisayarların başka kimseler tarafından kullanılmasının engellenmesi için kullanıcı adı ve parola yönünden güvenli hale getirildiğini düşünüyor musunuz?	83, % 64,3	46, % 35,7	5, % 62,5	3, % 37,5	8, % 80	2, % 20	96, % 65,3	51, % 34,7
Hastanelerdeki internet erişiminin iş dışı kişisel amaçlar için kullanıldığını düşünüyor musunuz?	98, % 76	31, % 24	8, % 100	0, % 0	8, % 80	2, % 20	114, % 77,6	33, % 22,4
Sizce sağlık kuruluşlarında elde edilen kişisel sağlık verilerinin kullanım hakkı hastaneye ait midir?	69, % 53,5	60, % 46,5	6, % 75	2, % 25	5, % 50	5, % 50	80, % 54,4	67, % 45,6
Kişisel sağlık verilerinin korunması ile ilgili herhangi bir yasal dayanak hakkında bilginiz var mı?	44, % 34,1	85, % 65,9	0, % 0	8, % 100	5, % 50	5, % 50	49, % 33,3	98, % 66,7
Kişisel sağlık verilerinin elektronik ortamda kayıt altına alınması hekimin hastasını takibini kolaylaştıracağını düşünüyor musunuz?	118, % 91,5	11, % 8,5	8, % 100	0, % 0	10, % 100	0, % 0	136, % 92,5	11, % 7,5
Hemşirelerin kişisel sağlık verilerinin kayıt altına alınmasında sorumlu olduğunu düşünüyor musunuz?	103, % 79,8	26, % 20,2	7, % 87,5	1, % 12,5	9, % 90	1, % 10	119, % 81	28, % 19
Hemşirelerin kişisel sağlık verilerinin muhafaza edilmesinde sorumlu olduğunu düşünüyor musunuz?	95, % 73,6	34, % 26,4	8, % 100	0, % 0	9, % 90	1, % 10	112, % 76,2	35, % 23,8
Sağlık bakanlığının e-NABİZ ve sağlık-net 2 gibi portalları hakkında bilginiz var mı?	58, % 45	71, % 55	1, % 12,5	7, % 87,5	8, % 80	2, % 20	67, % 45,6	80, % 54,4